

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-334-44>

УДК: [35.07:354.83]:338.43

ГАЙДУЦЬКИЙ Андрій

ННЦ «Інститут аграрної економіки»

<https://orcid.org/0009-0008-5107-9309>

e-mail: Andriy.Gaidutskyi@gmail.com

ГУТОРОВ Андрій

ННЦ «Інститут аграрної економіки»

<https://orcid.org/0000-0002-6881-4911>

e-mail: Gutorov.Andrew@gmail.com

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Показано, що військові дії в Україні призвели до істотного переосмислення ролі держави в економіці. Відтак, підхід до проблеми ефективності державного управління галузевими інституціями має ґрунтуватись на неупередженості і неабсолютизації галузево-міністерської автентичності. Визначено, що у системі управління галузями економіки міністерство сільського господарства – чи не єдине, яке є фактично в кожній країні світу. Водночас функціональне наповнення міністерств відрізняється з-поміж країн. В одних країнах його головною метою є забезпечення населення продовольством, в інших – реалізація експортного потенціалу галузі. Обґрунтовано, що Міністерство аграрної політики та продовольства функціонально потрібно Україні для реалізації політики сприяння розвитку агропромислового виробництва і села, поглиблення переробки продукції й експорту, нарощування доданої вартості продукції кінцевих технологічних переділів, збільшення бюджетних і валютних надходжень. Ключовим завданням такого Міністерства на період до вступу в ЄС має бути проведення гнучкої політики адаптації і гармонізації аграрних інтересів України і ЄС з метою унеможливлення гальмування процесів інтеграції та перетворення України на сировинний придаток більш розвинутих країн. Запропоновано, зважаючи на досвід організації аграрних міністерств і відомств, що Міністерство аграрної політики і продовольства України має зосереджувати свою діяльність на таких основних функціях: лобювання експорту і пошук нових ринків збуту; мотивація переробки; адаптація до ринку ЄС і Спільної аграрної політики; прагматичний політичний лобізм аграрного сектора України в ЄС; консьерж-підтримка для учасників ринку в Україні; бюджетна і грантова підтримка; підтримка розвитку села; управління галуззю на засадах раціонального використання водних ресурсів, адаптації до змін клімату й процесів урбанізації, збереження земель і ґрунтів; управління ланцюгами створення додаткової вартості на засадах розвитку вертикальної інтеграції в агропродовольчому секторі економіки; сприяння розвитку біорізноманіття; сприяння розвитку аграрної науки та інновацій.

Ключові слова: аграрна політика; державне управління; міністерство аграрної політики; інституціоналізація; аграрний сектор економіки; бюрократія; державна влада.

GAIDUTSKYI Andrii, HUTOROV Andrii

NSC "Institute of Agrarian Economics"

INSTITUTIONALIZATION OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE AGRARIAN SECTOR OF THE ECONOMY OF UKRAINE

It has been shown that military operations in Ukraine have led to a significant rethinking of the state's role in the economy. Therefore, the approach to the efficiency of public administration of sectoral institutions should be based on impartiality and non-absolutization of sectoral and ministerial authenticity. It has been determined that in the system of management of economic sectors, the ministry of agriculture is almost the only one that exists in each country of the world. At the same time, the functional content of the ministries differs from country to country. In some countries, its main goal is to provide the population with food, while in others it is to realize the export potential of the agricultural sector. It has been argued that the Ministry of Agrarian Policy and Food is functionally required for Ukraine to implement a policy of promoting the development of agro-industrial production and rural areas, deepening processing and exports, increasing the added value of products of final technological stages, and increasing budget and foreign exchange revenues. The key task of such a Ministry for the period before joining the EU should be to pursue a flexible policy of adaptation and harmonization of agricultural interests of Ukraine and the EU in order to prevent the slowdown of integration processes and the transformation of Ukraine into a raw material appendage of more developed countries. Based on the experience of organizing agricultural ministries and agencies, the authors have suggested that the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine should focus its activities on the following main functions: lobbying for exports and search for new markets; motivation of processing; adaptation to the EU market and the Common Agricultural Policy; pragmatic political lobbying of the Ukrainian agrarian sector in the EU; concierge support for market participants in Ukraine; budget and grant support; support for rural development; management of the sector on the basis of rational use of water resources, adaptation to climate change and urbanization, preservation of land and soil; management of value chains based on the development of vertical integration in the agri-food sector of the economy; promotion of biodiversity; promotion of agricultural science and innovation.

Key words: agrarian policy; public administration; ministry of agrarian policy; institutionalization; agrarian sector of the economy; bureaucracy; state power.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Військові дії в Україні призвели до істотного переосмислення ролі держави в економіці. З одного боку, вплив держави зростає, а з другого – відбувається його оптимізація, що є логічним в умовах

обмежених фінансових ресурсів. У лютому 2024 р. Президент України оприлюднив наміри щодо зменшення кількості міністерств. З наявних 20 мало залишитись усього 14. Зокрема, планувалося об'єднати Мінекономіки, Мінстратегпром (частково) і Мінагрополітики і продовольства. Об'єднання перших двох вбачається логічним, з огляду на поступи суспільства до сервісної економіки (сфера послуг створює близько 61 % ВВП, а промисловість лише 23%, і її частка продовжує зменшуватися). Навіть у Китаї, «промисловій фабриці» світу, вже немає класичного Мінпромполітики, а його функції перейшли до Міністерства цифрових технологій та індустрій. Також аналіз по багатьох країнах світу свідчить, що повного дотримання принципу управління галузевими економіками «галузь-міністерство» вже немає. Є країни з високорозвиненими галузями без профільних міністерств чи відомств. Водночас також є і країни з незначним розвитком галузей, які, тим не менш, представлені галузевими міністерствами. До того ж, є багато галузей, які суспільно важливі, але не «закриті» міністерствами (наприклад, харчова і переробна промисловість, профільного міністерства якої в Україні немає вже близько 30 років). Отже, підхід до проблеми ефективності державного управління галузевими інституціями має ґрунтуватись на неупередженості і неабсолютизації галузево-міністерської автентичності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Формуванню ефективної аграрної політики держави присвячено велику кількість академічних праць. Зокрема, слід відзначити внесок В. Власова, А. Гальчинського, В. Гейця, Т. Зінчук, М. Маліка, О. Онищенка, Б. Пасхавера, П. Саблука, М. Соловйова, М. Хорунжого, О. Шпикуляка, О. Шубравської, В. Юрчишина та ін.

Інституціоналізація державного управління в аграрному секторі економіки протягом 2014-2024 рр. була предметом наукових пошуків Я. Гадзала [1], П. Гайдуцького [2], А. Діброви [3], С. Кваші [3], О. Ковальнової [4], М. Кропивка [5], Ю. Лузана [1, 6], Ю. Лупенка [5], О. Нів'євського [3], П. Мартишева [3], П. Саблука [6], В. Стрільця [7], О. Шатила [8] тощо, які досліджували зміст нової аграрної політики України, механізми її поступу до вимог Спільної аграрної політики ЄС, роль науки у розвитку агропромислового виробництва та ін.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Ученими ґрунтовно досліджено зміст аграрної політики, її місце і роль у розвитку держави, історичні передумови формування й шляхи адаптації до критеріїв Спільної аграрної політики ЄС, напрями розвитку в кризових умовах [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7]. Водночас потребують систематизації удосконалення інституційні засади державного управління в аграрному секторі економіки України в контексті формування й реалізації новітньої аграрної політики держави.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є стратегічний аналіз інституційних засад державного управління в аграрному секторі економіки України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У 2024 р., за даними ФАО [8], населення світу перетнуло позначку у 8,1 млрд осіб, у 2030 р. – перевищить 8,5 млрд, у 2050 р. – 9,7 млрд та досягне свого піку в 10,4 млрд людей приблизно у 2080 р. (при поточних темпах зниження народжуваності).

Збільшення чисельності населення створює більший попит на харчові продукти, підвищення вимог до покращення їх якості, в тому числі, з метою збереження природних ресурсів. Нині аграрний сектор економіки не справляється з потребами населення світу. За даними ФАО [8], у 2022 р. від голоду потерпали 735,1 млн осіб, тоді як у 2019 р. їх було лише 612,8 млн, або на 16,6 % менше. За незмінних темпів обсягів виробництва сільгосппродукції, кількість людей, що потерпатиме від голоду в 2030 р., зросте до 840 млн осіб. Для того, аби в майбутньому задовільнити споживчий попит, необхідно збільшити виробництво агропродовольчої продукції на 70% до 2050 р. Якщо ж сільське господарство не впорається з цим, то кількість людей, які не стикаються з проблемою голоду, може наблизитись до 1 млрд. Такі дані викликають серйозну занепокоєність як у лідерів країн, так і у аграрних експертів. Аграрний сектор економіки має зазнати істотних змін, щоб запобігти погіршенню умов виробництва продовольства, в т. ч., через нестачу орних земель і зміни клімату. Як результат, аграрні міністерства не зникають, зокрема, і в розвинених країнах, де проблему голоду вже давно розв'язано.

Аналіз урядової структури більшості країн світу свідчить, що в переважній більшості з них є міністерство сільського господарства. Наприклад, у 19 з 20 країн, на які припадає 95% світового виробництва пшениці (основної продовольчої культури), є відповідні міністерства. В окремих з цих країн є навіть два аграрних міністерства, а в деяких – міністерства, що впроваджують політику іригації територій з метою покращення землеробства і підвищення урожайності. Аналогічно, у 9 з 10 країн, на які припадає 87% світового експорту пшениці, також є відповідні міністерства тощо.

Отже, серед багатьох галузей економіки сільське господарство, де-факто, єдине, що має дуже високу пріоритетність присутності у владних структурах провідних держав. При цьому профільні міністерства виконують низку додаткових функцій, які направлені на розвиток сільських територій, охорону навколишнього середовища і природокористування, планування й реалізацію сільськогосподарської, сільської, лісової та рибної політик розвитку. Також вони займаються гарантуванням продовольчої безпеки, балансуванням інтересів різних стейкхолдерів, організацією досліджень в аграрній сфері й розвитку аграрної освіти і науки тощо.

Незважаючи на значну поширеність аграрних міністерств в країнах світу, їх функціонал істотно відрізняється. Уряди країн дуже адаптивно, з урахуванням своїх особливостей, підходять до реалізації через ці міністерства державних інтересів і аграрної політики. При цьому пріоритетом у створенні сільськогосподарських міністерств є не формульний підхід «є галузь – має бути міністерство», а принципи максимального досягнення синергії державних і суспільних, а також селянських (фермерських) інтересів.

Зважаючи на досвід організації аграрних міністерств і відомств, ми вважаємо, що в умовах глобалізації й торгових війн, Міністерство аграрної політики і продовольства України має зосереджувати свою діяльність на таких основних функціях:

1. *Лобіювання експорту і пошук нових ринків збуту.* Воєнні дії та розірвання логістичних ланцюгів довели світу необхідність українського продовольства. Водночас, якщо сільськогосподарську продукцію з України політично вмотивовано не бажають певною мірою «бачити» в окремих країнах ЄС, то необхідно активніше розвивати ринки Азії і Африки. При цьому для цих регіонів рівень Міністерства і посада міністра на переговорах має визначальне значення, оскільки в тих країнах, більшості з яких притаманний авторитарний стиль управління, саме міністр вирішує всі питання про співпрацю.

Як зазначив професор Нью-Йоркського університету Н. Рубіні, зараз у світі активно триває деглобалізація: дедалі більше країн переходять від «вільної» торгівлі до «безпечної», та від «економічної інтеграції» – до «розриву усталених зв'язків» [9]. Зокрема, Брекзїт і вихід Великобританії з ЄС відкриває можливості для України в побудові двосторонніх відносин з британцями; напруженість між США і найбільшими її торгівельними партнерами також відкриває нові можливості для України. Тому виражена і системна комунікація на рівні Міністерства з партнерами з різних регіонів світу дасть змогу зменшити ризики негативних наслідків для наших аграріїв на шляху до ЄС.

2. *Мотивація переробки.* В Україні вкрай низький рівень глибини переробки сільськогосподарської продукції: у 4-5 разів нижчий ніж в багатьох країнах ЄС та у 8-10 разів нижче за рівень науково-технологічної досяжності. Тому зусилля міністерства мають бути спрямовані на мотивацію глибини переробки сільгосппродукції й неіндустріалізації галузі за законом вертикальної інтеграції. Така політика буде мотивувати бізнес до інновацій та інвестицій, до зростання доданої вартості, а відтак і розміру податкових надходжень до державного бюджету.

3. *Адаптація до ринку ЄС і Спільної аграрної політики.* Україна активно рухається до вступу в ЄС. На цьому шляху виникає багато суперечливих питань і «аграрне питання» є одним із ключових. Його економічний зміст полягає в тому, що українські аграрії можуть розраховувати на великі обсяги субсидій, фінансувати які ЄС не вигідно.

В цілому, за даними ООН [8], у 2021 р. уряди і наднаціональні органи витратили на підтримку агропромислових 540 млрд дол. США. За прогнозами до 2030 р., ця величина може зрости більш ніж утричі – до 1,76 трлн доларів США [10]. Найбільшу підтримку на своїх фермерів витрачають США – близько 140 млрд дол. на рік. Європейський Союз протягом останніх 10 років субсидує своїх фермерів, в середньому, на 50-60 млрд євро на рік. Ці дотації здійснюються відповідно до Спільної аграрної політики ЄС, що була заснована у 1962 році як інструмент подолання дефіциту продуктів харчування у повоєнній Європі. Однак сьогодні вона перетворилася на інструмент фінансування надмірного виробництва і демпінгу світових цін на продовольство. Як результат, це має негативний вплив на країни, що розвиваються [10]. Спільну аграрну політику намагалися декілька разів реформувати, однак об'єднання фермерів і великі землевласники постійно гальмують ці процеси, оскільки в середньому у ЄС майже 87% всіх аграрних підприємств потребують фінансової підтримки.

За даними Financial Times із посиланням на внутрішній звіт Ради ЄС, у разі вступу України до ЄС, вітчизняні аграрії зможуть претендувати на 186 млрд євро дотацій з бюджету ЄС впродовж семи років (якщо поточні правила будуть застосовані до країн ЄС після його розширення). Це призведе до скорочення субсидій приблизно на 20% для існуючих країн-членів ЄС (найбільше дотації скоротяться в Польщі, Франції, Іспанії та Португалії). Відповідно, багато країн, які нині є реципієнтами коштів, стануть донорами.

Слід наголосити, що в Україні немає і не було таких дотацій, які є в ЄС чи США. Український агробізнес навчився ефективно господарювати в конкурентних і турбулентних шокових умовах, зокрема і в умовах військового стану, ставши більш шокостійким (резильєнтним), порівняно з європейським. Тому вступ в ЄС потрібен Україні не стільки для отримання таких субсидій, скільки як доступ до нових ринків збуту, дешевих кредитів для бізнесу (на ринкових умовах), як доступ до нових технологій, макроекономічної, політичної та військової безпеки.

У зв'язку із цим, Мінагрополітики має посилити свої дії у переговорах з ЄС і кожним її членом щодо можливості часткової відмови від аграрних субсидій ЄС (для нівелювання фінансово-економічних шоків від євроінтеграції), однак лише в обмін на прискорення вступу в Європейський Союз. Відтак, Міністерству потрібна комунікативна візія і стратегія переговорів, за якою Україна отримає менше обмежень на торгівлю, а також менше обмежень для вітчизняних фермерів щодо вимог до впливу на довкілля. Ключовим завданням держави тут є захист конкурентоспроможності галузі і нестворення додаткової бюрократії, яка б гальмувала її розвиток.

4. *Прагматичний політичний лобізм аграрного сектора України в ЄС.* Вочевидь, що і для інтеграції в ЄС, і для виходу на ринки третіх країн Україні потрібно буде більше лобізму. По-перше, гучні заяви європейських політиків і популістів будуть регулярно «затмарювати» реальні цифри щодо впливу аграрної продукції з України на ринки країн ЄС. Тому потрібно підтримувати постійну пряму комунікацію зрозумілою для певної аудиторії мовою. По-друге, необхідно буде долучитись до комунікації всередині ЄС для того, щоб питання приєднання до Європейського Союзу не зайшло в глухий кут.

5. *Консьерж-підтримка для учасників ринку в Україні.* Через воєнні дії за кодоном опинились не тільки мільйони громадян, але також і тисячі підприємців-фермерів з України. Багато хто з них намагається розширити свій бізнес за кордоном, а центральні чи місцеві органи влади приймаючих країн сприяють цьому. Водночас у 2024 р. в Україні фактично запрацював ринок землі для юридичних осіб. В цьому контексті діяльність Міністерства має спрямовуватися, передусім на:

- Сприяння появі нових фермерів в Україні, а також допомозі їм залучати іноземних інвесторів (пошуку бізнес-партнерів) з дешевими фінансовими і технологічними ресурсами;
- Активізації роботи щодо врегулювання доступу нерезидентів до ринку сільськогосподарських земель, зокрема під час воєнного стану.

Відкриття ринку землі для українських підприємств (а згодом і іноземних) ознаменує прихід нових гравців у вітчизняний агробізнес. Вочевидь, всі вони потребуватимуть інформаційної, організаційної, антибюрократичної підтримки Міністерства на всьому шляху виробництва, збору, логістики врожаю, сплати податків і мит чи повернення ПДВ. Міністерство має стати, певною мірою, консьерж-підтримкою для діючих чи нових гравців на ринку, особливо зважаючи на особливості аграрних ринків, інвестування в сільське господарство, а також додаткові екологічні вимоги, які будуть посилюватись на вимогу ЄС в рамках Європейського зеленого курсу (European Green Deal).

6. *Бюджетна і грантова підтримка.* Міністерство має відігравати важливу роль у наданні підтримки тим підгалузям, які її дійсно потребують для розвитку і виходу на достатній рівень стабільної прибутковості. Зокрема, враховуючи вимоги МВФ щодо скорочення програми «Доступні кредити 5-7-9», вони мають залишитись для малих сільгосптоваровиробників, які тільки розпочинають свій бізнес. Окрему увагу Міністерство повинно приділити наданню допомоги тим фермерам, чії землі потребують додаткового зрошення, розмінування, рекультивациі, а також підприємствам рибного господарства (враховуючи обмеження використання Чорного та Азовського морів через військові дії). Мінагрополітики має виступити медіатором між бізнесом та міжнародними донорами (USAID, UKAID, GIZ тощо) для сприяння отриманню додаткових коштів для розвитку аграрного підприємництва і сільських територій.

7. *Підтримка розвитку села.* Оскільки розвиток фермерства неможливий без функціонування соціально-економічної інфраструктури сіл, Міністерству необхідно нарешті почати приділяти їм розвитку особливу увагу. Зазначимо, що в ЄС складовою Спільної аграрної політики є розвиток села і збереження довкілля (ландшафтів і краєвидів) через розвиток екотуризму, біоекономіки та циркулярної економіки. Починаючи з 2000-х рр. у країнах-членах ЄС здійснюються заходи поступового запровадження виплат селянам, як форми допомоги й заохочення сільгоспвиробників дотримуватись норм екологічної безпеки і безпеки харчових продуктів, зокрема за рахунок програми LEADER, що фінансується Європейським сільськогосподарським фондом розвитку сільських районів (EAFRD). Відтак вважаємо, що Міністерство під своєю егідою має сприяти розробці та втіленню схожих програм в Україні за участі відповідних донорів ЄС і місцевої влади, що в кінцевому підсумку сприятиме утриманню людського капіталу на селі і припливу робочої сили.

8. *Управління галуззю на засадах раціонального використання водних ресурсів, адаптації до змін клімату й процесів урбанізації, збереження земель і ґрунтів.* Зростання світового попиту на продукцію вітчизняного аграрного сектора може мати і негативні наслідки для України, пов'язані з нестачею водних ресурсів (через їх надмірне використання) й деградацію ґрунтів (через виснажливе землекористування і втрати земельного капіталу внаслідок бойових дій). Тому на Міністерство покладається важлива задача щодо розробки ефективної системи й інфраструктури страхування сільськогосподарського виробництва і хеджування фінансових, технологічних, комерційних, природно-кліматичних та інших ризиків, розробки систем нагляду й моніторингу сталого використання земельного капіталу з метою недопущення його деградування і забезпечення використання майбутніми поколіннями.

9. *Управління ланцюгами створення додаткової вартості на засадах розвитку вертикальної інтеграції в агропродовольчому секторі економіки.* Як показують наші дослідження [12], економіка України є дезінтегрованою. Зокрема, аграрний сектор та харчова промисловість формують лише півтора

технологічних укладу. Це сприяє подальшій деградації міжгалузевих зв'язків, зростанню диспропорцій в обміні та деіндустріалізації. Крім того, в умовах неоліберальної глобалізації, зокрема стратегічного курсу України на європейську інтеграцію, національній аграрній та переробній галузі в більшості випадків є неконкурентоспроможними на світовому ринку. Тому основні надходження від зовнішньої торгівлі формуються за рахунок експорту сировини та напівфабрикатів. У свою чергу, це призводить до значних втрат у вигляді недоотриманої доданої вартості, обсяги яких зіставні з третинною ВВП держави [12]. Тому цивілізаційний вибір України має бути зроблений на користь неоіндустріалізації, формування замкнених продовольчих ланцюгів доданої вартості.

10. *Сприяння розвитку біорізноманіття.* Біорізноманіття відіграє значну роль в розвитку аграрного сектора економіки. Збільшення рівня розораності сільськогосподарських угідь і антропогенного навантаження на агроландшафти призводить до втрати біорізноманіття у ґрунтах і екосистемах, вирубки лісів, додаткових викидів парникових газів тощо. Своєю чергою, втрати біорізноманіття можуть призвести до генетичної ерозії видів рослин і тварин, темпи якої значно прискорилися в ХХ-ХХІ ст. через зростання кількості гібридизованого насіння й генетичні модифікації. У багатьох частинах світу фермери і сільське населення вже відчувають негативний вплив від втрати біорізноманіття. Так, в західній частині Африки істотні втрати плантацій дикоросів призвели до вимушеного споживання імпортованих промислово-оброблених продуктів низької якості; в країнах Північної Європи різко скоротилась популяція джмелів, а в деяких країнах Перської Затоки та Індії – зменшення через зміни клімату і антропогенні чинники популяцій бджіл та інших природних запилювачів призвело до зменшення врожаю сільськогосподарських культур, інжиру, ягід тощо.

11. *Сприяння розвитку аграрної науки та інновацій.* Сільське господарство, хоч і є одним із «фундаментів» існування людства і розвитку економіки, значною мірою ігнорується лідерами та керівниками країни. Натомість розв'язання проблем розвитку агропродовольчого сектора економіки, реалізації ефективної аграрної політики потребують інноваційних рішень та наукових підходів до резильєнтного агрогосподарювання. Слід також зазначити, що нині Світ перебуває на порозі нових споживчих мегатрендів: здорове харчування, веганство, рослинні альтернативи тваринних білків тощо. Ці та інші тренди визначають які підгалузі сільськогосподарства України потрібно розвивати, щоб бізнес залишався прибутковим, а які – зберігати для гарантування продовольчої безпеки й забезпечення виконання міжнародних торговельних угод. Отже, Міністерство має бути ініціатором стимулювання розвитку нових підсекторів у галузі, нішевих виробництв, у тому числі задля забезпеченості технологічності, трансферу технологій і наукоємності [13].

Однією з таких інновацій є *регенеративне сільське господарство* – вирощування врожаю і виробництво харчових продуктів на основі регенованої природної родючості ґрунтів. Тобто, повернення до традиційних (а інколи архаїчних) практик ведення сільського господарства, але з урахуванням інноваційних рішень, які поєднують природну продуктивність ґрунтів на основі вивчення мікробіома та вміння впливати на родючість, збереження «здоров'я» ґрунтів, безорні та покривні технології посівів і заліснення земель [13].

Інша інновація, яка дозволить зменшити ризики зростання продовольчої кризи, – це *вертикальне землеробство*. Завдяки цьому сільгоспкультури потребують менше ґрунту, а також зростає ефективність використання води. Цей метод дає змогу підвищити врожайність завдяки комп'ютерному контролю середовища, включаючи температуру, світло, вологість, а також звести до мінімуму використання пестицидів і мінеральних добрив. Рослини в таких вертикальних фермах не наражаються на захворювання, оскільки ферми ізольовані, а врожай зростає швидше, ніж під відкритим небом.

Ще однією інновацією, яка потребує підтримки з боку держави і масштабування, є *гідропоніка*, яка фактично вимагає ґрунту для вирощування врожаю. Ґрунт в гідропонних системах замінюють на кокосове волокно, мінеральну вату чи торф; поживні речовини транспортуються до коріння рослин через мінералізований поживний водний розчин. Відтак гідропоніка використовує воду на 90% ефективніше, а врожайність основних сільгоспкультур в 3-10 разів вища, порівняно з традиційними технологіями вирощування.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У системі управління галузями економіки міністерство сільського господарства – чи не єдине, яке є фактично в кожній країні світу. Але функціональне наповнення міністерств відрізняється з-поміж країн. В одних країнах його головною метою є забезпечення населення продовольством, в інших – реалізація експортного потенціалу галузі.

Міністерство аграрної політики та продовольства функціонально потрібно Україні для реалізації політики сприяння розвитку агропромислового виробництва і села, поглиблення переробки продукції й експорту, нарощування доданої вартості продукції кінцевих технологічних переділів, збільшення бюджетних і валютних надходжень. Ключовим завданням такого Міністерства на період до вступу в ЄС має бути проведення гнучкої політики адаптації і гармонізації аграрних інтересів України і ЄС з метою

унеможливлення гальмування процесів інтеграції та перетворення України на сировинний придаток більш розвинутих країн. Міністерство потребує модернізації своїх функцій з фокусом на: сталість розвитку аграрного сектора економіки; трансформацію сільського господарства з урахуванням зміни споживчого попиту; формування сталих міжгалузевих зв'язків; розвиток продуктової інтеграції; регульований розвиток ринку землі і залучення інвестицій; розвиток і збереження села; сприяння переходу до вуглецево-нейтрального виробництва; адаптацію до змін клімату та збереження біорізноманіття; розвиток аграрної науки; трансфер інновацій тощо.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямі є обґрунтування змін до Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України, а також формування стратегії аграрної політики.

Література

1. Гадзало Я.М., Лузан Ю.Я. Підвищення ролі аграрної науки на етапі євроінтеграції. *Вісник аграрної науки*. 2023. № 12(849). С. 5–16. DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202312-01>.
2. Гайдучкий П.І. Аграрна реформа Л.Д. Кучми в Україні. Київ: Інформаційні системи, 2015. 448 с.
3. Кваша С.М., Діброва А.Д., Нів'євський О.В., Мартишев П.А. Аграрна політика. Київ: НУБіП України, 2022. 316 с.
4. Ковальова О.В. Структурна політика та трансформації в аграрному секторі економіки. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2019. 320 с.
5. Аграрний устрій України / за ред. Ю.О. Лупенка, М.Ф. Кропивка. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2017. 72 с.
6. Саблук П.Т., Лузан Ю.Я. Аграрна політика та чинники її реалізації. *Економіка АПК*. 2019. Т. 26. № 10. С. 6–17. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201910006>.
7. Стрілець В.В. Аграрна політика розвинутих країн світу. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2022. 195 с.
8. Шатило О. Державна аграрна політика як елемент забезпечення національних інтересів України. *Літопис Волині*. 2021. № 25. С. 148–154. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2021.25.25>.
9. FAOSTAT / Food and Agriculture Organization of the United Nations. 2024. URL: <https://www.fao.org/faostat/en/#data>.
10. Roubini N. *MegaThreats*. Didcot: Hachette UK Distribution, 2023. 320 p.
11. Вступ до ЄС: Україна може обміняти агросубсидії на послаблення вимог зеленого курсу. *AgroPortal*. 2024. URL: <https://agroportal.ua/news/ukraina/vstup-do-yes-ukrajina-gotova-obminyati-agrosubsidiji-na-poslablennya-vimog-zelenogo-kursu>.
12. Hutorov A.O., Lupenko Y.O., Yermolenko O.A., Dorokhov O.V. Strategic Management of the Agrarian Sector of Economy based on the Analysis of Value Chains. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Series II: Forestry, Wood Industry, Agricultural food Engineering*. 2018. Vol. 11(60). No. 2. Pp. 101–114.
13. Кропивко М.Ф., Кропивко М.М. Пост- та неоіндустріальні технології в повоєнній розбудові аграрного устрою в Україні. *Економіка АПК*. 2022. Т. 29. № 4. С. 29–39. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202204029>.

References

1. Gadzalo Ia., Luzan Yu. (2023). Increasing the role of agricultural science at the stage of European integration. *Bulletin of Agricultural Science*, 12(849), 5–16. DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202312-01>.
2. Gaidutskyi P.I. (2015). Leonid Kuchma's Agrarian Reform in Ukraine. Kyiv: Information Systems.
3. Kvasha S.M., Dibrova A.D., Nivievskiy O.V., Martyshev P.A. (2022). Agrarian Policy. Kyiv: National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine.
4. Kovaliova O.V. (2019). Structural Policy and Transformations in the Agrarian Sector of the Economy. Kyiv: NSC "IAE".
5. Lupenko Y.O., Kopyvko M.F. (eds.). (2017). Agrarian system of Ukraine. Kyiv: NSC "IAE".
6. Sablul P., Luzan Yu. (2019). Agrarian Policy and Factors for Its Implementation. *Ekonomika APK*. 26(10), 6–17. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201910006>.
7. Strilets V.V. (2022). Agrarian Policy of the Developed Countries of the World. Kyiv: FOP Yamchynskiy O.V.
8. Shatilo O. (2021). Public Agrarian Policy as Ensuring Ukrainian National Interests Instrument. *Litopys Volyni*, 25, 148–154. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2021.25.25>.
9. FAOSTAT. (2024). / Food and Agriculture Organization of the United Nations. <https://www.fao.org/faostat/en/#data>.
10. Roubini N. (2023). *MegaThreats*. Didcot: Hachette UK Distribution.
11. EU Integration: Ukraine may Exchange Agricultural Subsidies for Reduced Green Course Requirements. (2024). *AgroPortal*. <https://agroportal.ua/news/ukraina/vstup-do-yes-ukrajina-gotova-obminyati-agrosubsidiji-na-poslablennya-vimog-zelenogo-kursu>.
12. Hutorov A.O., Lupenko Y.O., Yermolenko O.A., Dorokhov O.V. (2018). Strategic Management of the Agrarian Sector of Economy based on the Analysis of Value Chains. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Series II: Forestry, Wood Industry, Agricultural food Engineering*, 11(2), 101–114.
13. Kropyvko M.F., Kropyvko M.M. (2022). Post- and Neo-Industrial Technologies in the Post-War Development of the Agrarian System in Ukraine. *Ekonomika APK*, 29(4), 29–39. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202204029>.